

טועמיה - חיים

לחיות עם הזמן בשבת קודש

ערב ש"ק פר' בשלח תשפ"ו

הרב **מרדכי אלון שליט"א**

נכתב ונערך משמיעה ע"י תלמידים - לא מוגה

זמני הדלקת הנרות ויציאת השבת:

ירושלים – 16:36 | 17:50

תל אביב - 16:51 | 17:52

חיפה - 16:41 | 17:50

מגדל - 16:36 | 17:48

באר שבע – 16:54 | 17:53

הזן, הטוב והמיטיב

גם ירושלים ובית המקדש, כמו "ההר הטוב הזה והלבנון". לעומת זאת ברכת הטוב והמיטיב היא דרבנן, ואנחנו שואלים מדוע זה ניתקן בתוך ברכת המזון דווקא! זו שאלה מענינת ומעסיקה בזה מתוך מה שכולנו חווים בימים האלה.

נגדעה קרן ישראל

רק סכיר את הרקע לברכה הרביעית. מדובר בתקופת המדד שמרדו ישראל אחרי חורבן הבית ברומי, בימי אדריאנוס קיסר, מרד שהונהג ע"י בר כוכבא, לפני כ-1,900 שנה, וביתר היתה עיר גדולה מאד שישבו בה ראשי המורדים. כאשר דיכאו הרומאים את המרד נהרגו ונטבחו שם רבבות מישראל. אדריאנוס קיסר ימ"ש, "שחיק טמאי" בלשון חז"ל, לא הרשה לקבור את המתים. רבן גמליאל ובית דינו ישבו ביבנה, ומופיע על רבן גמליאל שהוא בזבז את אוצרות אבותיו כדי שירשו לקבור את המתים וכאשר באו לקבור אותם מצאו שהם משמרו בשלמותם ולא הסריחו, ומעיין כך שמענו היום על רן גואילי שהיה שלם עם מדיו, זה לא ייאמן, ועל זה ועל עצם היכולת לקבור אותם תקנו את ברכת הטוב והמיטיב, כפי שמברכים על בשורות טובות - אבל צריך להבין איך זה קשור לברכת המזון? אגב, את הברכה הזו מברכים גם בהזדמנויות אחרות שאינן קשורות להרוגי ביתר. ואמנם הרוגי ביתר זו אזכרה גדולה אבל למה "הטוב והמיטיב"?

יש שהסבירו שמאז חרבה ביתר "נגדעה קרן ישראל ואינה עתידה לחזור עד שיבוא בן דוד" (ירושלמי, סוכה כ"ג.) בב"א, ויש סברה שהברכה הזו נתקנה על הרוגי ביתר דווקא כאן, אחרי "בונה ירושלים", כי כשאנחנו מברכים ברכת המזון ומכוונים על הארץ ועל ירושלים ועל בית המקדש - וכבר אלפיים שנה אין לנו בית מקדש, יכול להיגרם משבר גדול, ולכן כדי לעודד תיקנו את ברכת הטוב והמיטיב. הרב קוק בעולת ראי"ה מסביר באופן עמוק שלא הסריחו, שזה כנגד הטבע. גופה בדרך הטבע מסריחה מאד מאד ובייחוד אחרי זמן ממושך. באחד התיאורים חז"ל מתארים שהרומאים גדרו את הגופות של ההרוגים מסביב לכרמיו העצומים של אדריאנוס, 18 מיל על 18 מיל, ובאורח פלא הם לא הסריחו. ומבאר הרב קוק שהצורה היהודית הפנימית היא זו שמפצחת הכל ועלזה אנחנו מברכים הטוב והמיטיב. אז על שלא הסריחו אנו מברכים "הטוב", ו-"המיטיב" זה על עצם הקבורה, שבכך סכה אי"ה לתחית המתים.

למה בברכת המזון?

פרשתנו, פרשת בשלח, היא הפרשה בה מתקיים הביצוע של הצווי "פקד יפקוד א-להים אתכם", ואמנם אנחנו נעסוק בנושא אחר בהמשכה של הפרשה, אבל נתחיל בקבורתו של הק' רן גואילי הי"ד, החלל האחרון שהוחזר מעזה, שהיתה היום -

אמר רב נחמן משה תקן לישראל ברכת הזן בשעה שירד להם מן, יהושע תקן להם ברכת הארץ כיון שנכנסו לארץ, דוד ושלמה תקנו בונה ירושלים - דוד תקן על ישראל עמך ועל ירושלים עירך ושלמה תקן על הבית הגדול והקדוש, הטוב והמיטיב ביבנה תקנה כנגד הרוגי ביתר, דאמר רב מתנא אותו היום שניתנו הרוגי ביתר לקבורה תקנו ביבנה הטוב והמיטיב הטוב שלא הסריחו והמיטיב שניתנו לקבורה.

(ברכות מ"ח)

כולנו מבינים כבר מדוע אנחנו פותחים בברכת הטוב והמיטיב, אבל גם ברכת הזן קשורה לפרשה כיון שתחילת ירידת המן היא אחרי שחצינו את ים סוף, עברנו במרה והגענו לאילים וצרכנו לאוכל, וביום ט"ו באייר יורד המן ומשה מתקן להם לישראל את ברכת הזן. ברכה זו היא הראשונה בברכת המזון, כלומר שעד שנכנסו ישראל לארץ, הם ברכו ברכת המזון שכללה את הברכה הזו בלבד והיא תורף הענין.

יש מהמפרשים ששואלים איך זה שאת ברכת הזן שנתקנה על המן, אנחנו ממשיכים לברך למרות שאנחנו מברכים על אוכל מן הארץ ולא מן השמיים. בכלל, אנחנו יודעים שאת ברכת המזון מברכים רק על אכילת לחם מחמשת מיני דגן ואילו המן לא היה מחמישה מינים אלא ירד מן השמיים וטעמו בו את כל הטעמים.

אבל נתחיל את הכל בשאלה ש'תפסה' אותי היום - למה ברכת הטוב והמיטיב שייכת לברכת המזון? בסיום הברכה השלישית, "בונה ברחמיו ירושלים", אנחנו מוסיפים את המילה "אמן" וההסבר בחז"ל הוא כדי להפריד בין שלש הברכות הראשונות לבין הרביעית. הראשונות הן דאורייתא, ועל אף שדוד ושלמה תיקנו את הנוסח בשלב מאוחר יותר, הרי שזה כלול כבר בפס' "ואכלת ושבעת וברכת את ה' א-להיך על הארץ הטובה אשר נתן לך" - יש כאן אכילה ושביעה ולכן יש ברכה שמתייחסת לארץ. חז"ל אומרים ש-"הארץ הטובה" זה

אני פותח בזה כי בברכת המזון יש עומק עצום ומה שתיארנו קודם לכן בסדר יורד, כמדומני שהסדר האמיתי הוא הפוך, בעליה, אבל קודם לכן הרוגי ביתר.

שלשה שאכלו על שולחן אחד

רבי יהודה הנשיא במסכת אבות בחר כידוע אמירה אחת מכל תנא כדי שתתאר ותתמצת את ה- "הוא היה אומר" שלו, ואם אנחנו היינו צריכים לבחור את האמירה, את המשנה היחידה, עבור רבי שמעון בר יוחאי, רבושל רבי, ככל הנראה שלא היינו בוחרים בבחירה של רבי -

רבי שמעון אומר שלשה שאכלו על שולחן אחד, ולא אמרו עליו דברי תורה, כאלו אכלו מזבחי מתים, שנא' (ישעיה כח, ח) כי כל שלחנות מלאו קיא צאה בלי מקום... (אבות ג', ג)

והרב מברטנורא מבאר -

ולא אמרו עליו דברי תורה ובברכת המזון שמברכים על השולחן, יוצאין ידי חובתן, וחשוב כאילו אמרו עליו דברי תורה. כך שמעתי. (שם)

כלומר שאותם דברי תורה הנדרשים הם בברכת המזון. שואל השפת אמת - האם מסכת ברכות באה ללמד אותי הלכות פשוטות של שולחן ערוך? הרי אנחנו יודעים שזו מסכת של "מילי דחסידותא"! ומה אתה 'מתקמצן' על דברי תורה? תגיד עוד קצת, מה איכפת לך? ועוד - הריאת ברכת המזון מברכים אחרי האכילה ולא במהלכה, ולכן זו איננה תורה שנאמרת על השולחן!

אבל בואו נחזור לטענה הראשונה - אמירת דברי תורה על השולחן, זה החידוש בעולם של רבי שמעון בר יוחאי! מכל המשניות שלו זה מה שאתה בוחר? זה הווארט שלו?

והפסוק המצוטט הוא נורא - "כי כל שולחנו מלאו קיא צואה בלי מקום". איזו קיצוניות! אם אתה לא מזכיר את הקב"ה - זה ישר מגיע לקיא צואה וחבתי מתים?! המשנה ממשיכה -

אכל שלשה שאכלו על שולחן אחד, ואמרו עליו דברי תורה, כאלו אכלו משלחנו של מקום ברוך הוא, שנאמר (יחזקאל מא כב) וידבר אלי זה השלחן אשר לפני ה'. (שם)

ולפי הברטנורא מה הם בסך הכל עשו? ברכו ברכת המזון. זה הכל - זה נחשב שולחנו של הקב"ה! הפסוק שמבא פה מתאר את יחזקאל הרואה בחזונו את הבית השלישי שיבנה בב"א, ושם הוא רואה את המזבח ועליו כתוב -

המזבח עץ שלוש אמות גבה וארפו שתים אמות ומקצעותיו לו וארפו וקירתיו עץ וידבר אלי זה השלחן אשר לפני ה'. (יחזקאל מ"א, כ"ב)

דחובה שריין, ואיהו חיובא על בר נש למיהב ליה חולקא דא, ועל דא לא איצטרך לברבא כלל, דהא ברכה לאו איהו בההוא סטרא". [תרגום: לאחר שהאדם אוכל ומתענג צריך לתת חלק ותמצית לסיטרא אחרא, ואת במים אחרונים, השופכים את זוהמת הידים שצריכים לתת לסיטרא אחרא את חלקו הקווק לו, ולכן הם חובה ושורים במקום חובה, וחובה על האדם לתת את חלקו ולכן אין צורך לברך כלל, שכן אין ברכה בצד ההוא]/[זה"ק, ח"ב קנד ב']

על כל פנים, תשובה זו שתיקנו את ברכת הטוב והמיטיב אחרי ברכת בנין ירושלים היא תשובה טובה אבל עדיין היא לא מסבירה את ההקשר דווקא לאכילה ולברכת המזון. ברור שהכוונה הפנימית שיש כאן בכך שלא הסריחו ושניתנו לקבורה היא שגם במציאות הכי קשה, של החורבן והגלות, יש השפעה של קדושה וכו' - אבל צריך להבין איך זה קשור לברכת המזון.

מים אחרונים - לחיצוניים

בפתיחת הדברים אמרנו שהמן ירד לראשונה בפרשה שלנו ואז תיקן משה רבנו את ברכת הזן. זוהי הברכה היחידה שהיא מן התורה, כל יתר הברכות הן דרבנן.¹ רב הברכות שלנו הן לפני האכילה, לפני ההנאה, ואילו זו מופיעה אחרי האכילה - "ואכלת ושבעת וברכת את ה' אלקיך". ברכת המזון שמורכבת מקביעות של משה, יהושע, דוד ושלמה, באה לומר שאנחנו לא רק אומרים תודה לקב"ה על האוכל. תודה יש ב"מזמור לתודה", אבל בברכה יש עומק הרבה יותר גדול - כי זה לא משנה איפה אתה אוכל, בארץ או בחו"ל, אתה מברך את הקב"ה על שנתן לנו את הארץ, ואת המזון, ובנוסח אנחנו אומרים -

...ועל ברייתך שחתמת בבשרנו ועל תורתך שלמדתנו ועל חקיך שהודעתנו... (נוסח ברכת הארץ בברכת המזון)

למה? מה הקשר?

על פניו, נראה שהברכות הן בסדר יורד - קודם משה, אחריו יהושע, דוד ושלמה ולבסוף - אחרי החורבן, ברכה רביעית דרבנן. כך גם מבחינת התוכן - ברכת הזן עוסקת במן שירד מן השמיים, יהושע נכנס לארץ, אנחנו נכנסנו אליה בכוחותינו ואנחנו מודים עליה, ואז דוד כבש את ארץ ישראל ואת ירושלים ושלמה בונה את המקדש. אז ההדרגה כאן נראית מלמעלה למטה, כשלבסוף ברכת "הטוב המיטיב", אבל אם נעמיק נמצא כאן מקודה גדולה;

חז"ל אומרים על הפסוק "והתקדשתם והייתם קדושים" שהוא מדבר דווקא לא על תפילות וכו"ב אלא -

תנא ז'התקדשתם' אלו מים ראשונים, ז'הייתם קדשים' אלו מים אחרונים... (ברכות נ"ג ע"ב).

על פי המקובלים, עניינם של המים האחרונים הוא שהם בעצם מה שנותנים לחיצוניים.² המשל שמופיע בספרים הוא על מלך שמתארח אצל בעל בית אחד, ולפני שהוא נותן לו לאכול, מצווה עליו המלך לתת ראשית מזון לכלב שלו שעזר לו בכל מלחמותיו. כלומר המים האחרונים שלפני הברכה הם פרנסה לחיצוניים, שלא יתפסו בנו, יצאו החוצה, ורק אז אפשר לברך ברכת המזון, ומשום כך נטילת הידיים למים אחרונים היא מועטה.

¹ אמנם גם ברכת התורה נחשבת מדאוריתא אבל היא נלמדת מדרשת חז"ל על הפסוק "כי שם ה' אקרא הבו גודל לא-להינו" (דברים ל"ב, ג'), ואין מוזכר שם בפסוק במפורש ענין הברכה, ואכמ"ל.

² "לבתר דאכיל בר נש ואתענג, אצטרך למיהב חולקא דתמצית לההוא סטרא, ומאן איהו, מים אחרונים, ההוא ז'המא דידין, דאצטרך למיהב לההוא סטרא חולקא דאיצטרך ליה, ועל דא ודאי אינון חובה, חובה אינון, ובאתר

"אני וחמורי נאכל באבוס אחד?" כולומר - 'אם אכלתי מעץ הדעת ופספסתי, אז אולי לא תהיה לי הדעת כדי להצליח להפוך חיטה לדגן, ללחם?' - ולא רק במובן הפיסי אלא לשכלל את העולם ולהעלות אותו?

"שלשה שאכלו על שולחן אחד ולא אמרו עליו דברי תורה", וכפי שראינו בביאור הברטנורא שלא אמרו ברכת המזון - ומיד נראה שברכת המזון היא העיקר - אז אין וואקום אלא כאילו הם אכלו מזבחי מתים, כי כאשר האכילה איננה מופיעה באופן של לברר ולזכר ולרומם ולהעלות, היא מופיעה באופן של "כי כל שולחנות מלאו קיא צואה בלי מקום". "שולחן אחד" הכוונה היא שהם יכולים לאחד את הכל למקודת האחד שלמעלה, להרים את כל העולם, ואז כאילו אכלו מזבחי מתים, היינו עבודה זרה. במקום להעלות את הכל אל השורש, אנחנו מוציאים את החיים, מנתקים את הכל ולאט לאט חיים במקום הפסולת, חיים ממנה. כן, אדם יכול לחיות מפסולת, העולם יכול לחיות מפסולת. בעצם העולם בחלקו הגדול חי מפסולת. אבל שלשה שאכלו על שולחן אחד ואמרו עליו דברי תורה - מייצרים בכך את המזבח. זה המזבח שראה יחזקאל בבית השלישי שייבנה. זה המזבח האידיאלי, הגדול. ומדובר על שלשה, לא על אחד או שניים - שלשה זה כל החברה, כל הג'מעה, זה מה שיכול להרים או חלילה להפיל אותי. וכאשר הם אכלו על שולחן אחד ואמרו עליו דברי תורה "כאילו אכלו משולחנו של מקום", שנאמר "המזבח שלש אמות וידבר אלי זה השולחן אשר לפני ה'". כולומר הקב"ה מדבר אלי כאשר אני מדבר אותו, "אל תקרי שלש אמות אלא שלש אימות תורה נביאים וכתובים.. משנה מקרא ותלמוד", אני מדבר את התורה ואת האוכל, ועם כוח התורה אני מרומם את הכל. התורה היא הקב"ה, הוא צמצם את עצמו לתוך התורה - "אנא נפשי כתבית יבית", ואנחנו מעלים את האוכל, את כל המציאות, מה שהתינוק יודע לעשות מהרגע שנולד. אבל אנחנו לאט לאט חיים בתוך הקליפות - ושוכחים את זה.

מעלתה של ברכת המזון

ברכה היא איננה אמירת תודה והיא גם לא תפילה. מהיתוכנה של הברכה? "ואכלת ושבעת" (דברים ח' פ"י) יכול להביא חלילה ל"שמנת עבית כשית" (שם ל"ב, ט"ו), ול-"פן תאכל ושמעת ובתים טובים תבנה וישבת" (דברים ח' י"ב). ואז אתה תתחיל להיות ניזון מהקליפות, מהפירוד בעולם, ו-"שכחת את ה' אלוקיך, ורם לברך וכו'". כלזה קורה כאשר "ואכלת ושבעת" אמנם אז באה מצוות ברכת המזון שאומרת "ואכלת ושבעת וברכת את ה' אלוקיך על הארץ הטובה אשר נתן לך" - אל תברך רק על המזון אלא גם עליו ואז תדע לברך על הארץ ועל איך אתה יכול להרים את הארץ, ותברך על ירושלים, ותברך על הכח לבנות את בית המקדש ועל לעשות את השולחן שלך למזבח הזה שראה יחזקאל.

זהו ברכת המזון, ועליה נאמרו אינספור ביאורים. הבן איש חי למשל מדבר שהיא כל עבודת הברורים של האדם בעולם, ושהברכות נתקנו כנגד אותיות שם הוי"ה, ושכל ברכה אתה מעלה עוד משהו למעלה. איך אומר בעל החינוך בסוף דבריו המופלאים על ברכת המזון? -

הפסוק נראה מוזר - שהרי המזבח לא נקרא שולחן. יש לנו שולחן אחד במקדש - שולחן לחם הפנים. רש"י מביא פירוש פלא, ואומר -

וידבר אלי. מיד כשדבר דברי תורה נקרא שולחן שלפני ה' וי"א מראשו של פסוק שנאמר והמזבח עץ שלש אמות אל תקרי אמות אלא אמות כמו "יש אם למקרא", כנגד תורה נביאים וכתובים ויש אומרים מקרא משנה גמרא, שצריך לדבר בהם על השולחן ואז נקרא שולחן אשר לפני ה' (רש"י על אבות שם)

ואף הברטנורא ציטט את דברי רש"י הללו. אז זוהי המשנה של רבי שמעון? ובכזו קיצוניות, כזה תיאור נורא? - ומה ההדגשה של "שולחן אחד"?

זה המזבח לפני ה'

יש ביטוי בחז"ל על אדם הראשון -

א"ר יהושע בן לוי בשעה שאמר הקב"ה לאדם (בראשית ג, יח) **וקוץ ודרדר תצמיח לך זלגו עיניו דמעות אמר לפניו רבש"ע אני וחמורי נאכל באבוס אחד כיון שאמר לו** (בראשית ג, יט) **בזעת אפך תאכל לחם נתקררה דעתו.** (פסחים ק"ח.)

המהרש"א אומר שהוא פחד שאם הוא חטא הוא כבר לא יוכל להעלות את האוכל, לברר את אכילתו, ואז אמר לו הקב"ה 'אתה תקבל ברכה - "בזעת אפך תאכל לחם", והדגן הזה שממנו תכין את הלחם, אתה תגיע אליו מתוך בירור, אתה תוציא את המוץ, תעלה את התוכן - ובעומק זו נקודת הברכה של המזון. נבאר לאט;

אכילה היא הצורך וגם התאוה הכי בסיסית של האדם. אדם לא יכול להתקיים בלעדיה. זו הפעולה הראשונה שעושה תינוק עם לידתו למרות שהוא לא למד לאכול לפני כן בשום מקום. התינוק בינקתו עושה בעצם את העבודה שבשבילה נבראנו, אבל הוא עושה אותה בלי רעש (ואם הוא בוכה הרי שהוא לא יונק באותו זמן). הוא בעצם הופך דם לחלב. הוא מעלה את העולם, מה שמקרא בשפה הפנימית "עבודת הברורים" של העולם. במילים פשוטות - יש הרבה תאוות אבל זוהי הקבועה שאני זקוק לה כל הזמן. אני לא יכול לשרוד יום או יומיים בלי אכילה או שתיה. והיא יכולה להוריד אותי הכי למטה כי אני והחמור בעצם כן יכולים לאכול מאבוס אחד. האכילה יכולה להביא אותי למדרגת הבהמה אבל מאידך, אין כמו סעודת מצווה, שיכולה לקחת אותי למילוי תפקידי בעולם, להרים ולרומם את העולם הכי למעלה. זו העבודה שלנו בחיים.

כאשר ברא הקב"ה את עולם התוהו, ירדו לעולם הרבה ניצוצות והקליפות נאחזות בהן, כי אותם החלקים שהחיות שלהם באה מצד הטומאה יודעים שמזה אין חיות, ולכן הם מחפשים חיות רצינית, אמיתית, ואז הם מנסים להידיבק במקודה קדושה, באלקות. כך הם מטמאים את הקדושה, אבל מצד שני הקליפות הללו הן חשבות כי הן שומרות על התוך, ואם אני לא אברר אני ארד למטה עם הכל. הבירור, כמו במסנת, בא להעלות את הכל אל המקור, ובהעלאת הזו אני מעלה לא רק את עצמי אלא את הכל - את האוכל, את הדומם, את הצומח, את כל העולם. וזה היה השבר של אדם הראשון -

רַחֵם נָא ה' אֱלֹהֵינוּ עַל יִשְׂרָאֵל עַמֶּךָ, וְעַל יְרוּשָׁלַיִם עִירְךָ, וְעַל צִיּוֹן מְשֻׁכֵּן כְּבוֹדְךָ, וְעַל מַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֶךָ... (ברכת המזון, שם)

פה אנחנו כבר מקבלים משמה. "נתן מְשָׁמָה לָעָם עֲלֵיהֶם" (ישעיהו מ"ב, ה'). זוהי המשמה שמאפיינת את מהותנו - יש לנו מלכות, מלכות בית דוד, אבל הכל הכלשואף למקדש - "רחם בחסדך על עמך צורנו" הוא בית חיינו, מקדש חיינו -

וְעַל הַבַּיִת הַגָּדוֹל וְהַקְּדוֹשׁ שֶׁנִּקְרָא שְׁמֶךָ עֲלֵינוּ. (ברכת המזון שם)

ורק כשנהיה שם והכל יתמלא בבנין ירושלים, אז "ואל תצריכנו" ובין שהכל מאיתך ית'. זה השלב שקוראים לו למעלה מהמשמה, המשמה של המשמה, זוהי החיה, המדרגה הרביעית. המשמה היא בגוף ואילו המשמה-החיה היא התוכן הפנימי.

כחינת יחידה

אנחנו יודעים שביום הכיפורים יש לנו חמש תפילות. בכל שבת ויום טוב אנחנו מתפללים ארבע תפילות, כנגד ארבעת החלקים הללו שבנו, אבל יש תפילה חמישית ששמה 'נעילה', שאמרת ביום הכיפורים בלבד והיא מתארת את החלק הפנימי ביותר בנפש שמקרא "יחידה". יחידה אין משמעה המשמה כפי שהיא מתגלה פה אצלנו אלא זו עצם המשמה במילים אחרות - יחידה זו העצמות. אתה חלק אלוה-ממעל ממש. בכל דבר, בנפש, ברוח ואפילו במשמה או בחיה, יכולה לגעת איזו רוח טומאה, יכולה להיות נפילה או עליה, ולעומת זאת ביחידה, בעצם המשמה, במהות הפנימית והעמוקה שלה, שם זה אחד - "יחידה ליחדך". תפילת נעילה של יום הכיפורים היא הרגע הזה שבו אנחנו אומרים לקב"ה - 'בוא מדבר רגע דוגרי. עד עכשיו התוודים על החטאים, דיברנו על הפשעים, והכל נכון, אבל ברמת היחידה - אתה מעול עלינו ואנחנו נעולים עליך רבש"ע, זו היחידה, זה אחד. אנחנו האינסוף, אנחנו עצמנו חלק אלוה-ממעל ממש'. אני מביא את זה לידי ביטוי בכל מיני דברים שיש בהם נגיעות כאלה ואחרות. ונגיד עכשיו דבר שאולי יישמע מוזר מאד - מתי באה לידי ביטוי היחידה? כשאתה נמצא במקום הכי נמוך והכי קשה ושהכי נראה שכבר אין כלום ושום דבר לא יכול להתעלות, שהכל כבר מת, והגופות נמצאות על הגדרות של אדריאנוס ואפילו לקברם אי אפשר - ואז תגלה שהגופות לא הסריחו והן כן ניתנות לקבורה.

הטוב והמיטיב הוא הטוב שהוא בעצם. בעצמיותו הוא טוב. "הוא הטיב, הוא מיטיב, הוא יטיב לנו" ולעולם לעולם "אל יחסרנו". כן, אני יודע שלכל אחד חסר משהו, מי דבר קטן ומי גדול - אבל כל זה בנפש, ברוח, במשמה ובחיה - אך לא ביחידה!

כל טומאות לא יכולות לטמא 'מודה אני'

בואו נסביר את זה בהקשר אחר לגמרי, מתוך לוח היום יום, זה כל כך עמוק; כל יהודי פותח את היום שלו באמירת "מודה אני". כולם מכירים את שתיים עשרה המילים הקצרות הללו,

כָּךְ מְקַבֵּל אֲנִי מִרְבוּתִי, יִשְׁמְרֵם אֵל, שְׁכַל הַזְּהִיר בְּבִרְכַּת הַמְּזוֹן מְזוֹנוֹתַי מְצִוִּיין לֹא בְּכָבוֹד כָּל יְמֵי. (ספר החינוך מצוה ת"ל)

החיד"א אומר שמי שמברך את ברכת המזון בקול רם, בכוונה ובשמחה, זכה לפרנסה ולעושר שגא' "ברכת ה' היא תעשיר" (משלי י', כ"ב), ואין אלוסתם מילים יפות, אלא הוא הופך את כל העושר והפרנסה למשהושקשור ומחובר אל המקור שלו. ולכן לפני ברכת המזון מופיע הענין של המים האחרונים שעניינם לשים את החיצוניים בצד, לתת להם את המינימום שהם צריכים, ואז אנחנו יכולים להתעלות למעלה. פלאי פלאים.

נפש, רוח, נשמה, חיה

ועכשיו נגיע לברכת הטוב והמיטיב. הסדר שבאנחנו מורגלים בברכות של ברכת המזון הוא מלמעלה למטה - משה מתאר את המן שיורד מהשמיים, ושאלנו איך זה שמברכים "הזן" גם על הלחם שאנחנו אוכלים מהארץ - כי בעצם המן שירד מהשמיים, לא היה לנו צורך לברר אותו אלא הוא ברר אותך. הוא ברר אם אתה במדרגה כזו או אחרת. הוא ירד מהשמיים מבורר, לא היו בו הפרשות ופסולת, לא היה בו "קיא צואה". הוא היה לחם אבירים שמתעכל באיברים, הוא לא היה לחם לבירורים שיש בו פסולת ואוכל. אמנם לא שינו את ברכת הזן ואנו מברכים את אותה ברכה, כי בעצם קיבלנו בירידת המן את הכח להעלות, ללכת ללקוט, ולדעת מתי וכמה, ולדעת ש"אחד המרבה ואחד הממעיט" ושבוסופושל דבר אתה תקבל מהקב"ה את מה שמגיע לך ועם המן הזה אתה יכול להעלות איתך את העולם. אחר כך ברכת הארץ וברכת ירושלים וכו'.

אבל עכשיו אני רוצה לומר את הסדר ההפוך, הפנימי. עד החורבן לא ברכו את ברכת הטוב והמיטיב. אנחנו יודעים שלנפש שלנו יש חמש דרגות, ונסביר אותן גם בלי להיכנס לעניינים פנימיים מדי - הדרגה הראשונה היא נפש. מעלה נמצאת הרוח. ברכת הזן היא הברכה שעוסקת בנפש, כך מופיע, והיא מדברת על כך ש"לא חסר לנו ואל יחסר לנו לעולם ועד", והקב"ה נותן לנו את זה ב-"חן בחסד וברחמים, וברוח" נפש זה גם רצון, של הגוף. צורך. בעברית המילה 'נפש' מתארת גם רצון - "אם יש את נפשכם" (בראשית כ"ג, ה'). אבל זה בא ברמה הראשונית - אמנם זה לא הגוף אבל הנפש לא יכולה להיות רגועה אם היא לא אוכלת. והיא רוצה את זה שיהיה טעים - בחן ובחסד וברחמים" לעומת הגוף שעוד יכול להסתפק בהזנה פשוטה, אולי אפילו דרך צינור. הנפש צריכה את בריאות הנפש, את שמחת הנפש.

מעל הנפש ישנה הרוח. בברכה השניה, ברכת הארץ, אנחנו מברכים גם על הארץ אבל גם על הצורה המיוחדת שלנו, על הרוח שלנו. "על בריתך ששמת בבשרנו, על תורתך שלימדתנו, על חוקיך שהודעתנו... ועל הארץ הטובה" - שקיבלנו כדי ששם נוכל לקיים את בריתך, ואת תורתך ואת חוקיך. יש קשר ישיר, זיקה, בין הארץ לבין הברית שהיא הזיקה והזכות שלנו על הארץ. ברכה זו תיקן יהושע. מהבחינה הזו יש פה עליה - משה תיקן את הברכה הראשונה של הנפש, ואילו יהושע מתקן את ברכת הרוח. דוד ושלמה מעלים אותנו עוד לירושלים, למלכות, עוד לא למקדש. את תחילת הברכה תיקן

שהם עושים ולמה הם צריכים את זה? נכון, גם כדי להפחיד אותנו ולהוריד לנו את המוראל וכו', אבל בעומק - כי הקליפה הכי טמאה, בוודאי אלו שצועקים את ה-'אללה הוא אכבר' שלהם ימ"ש, יודעת שכדי שיהיה לה חיות היא חייבת להיאחז בקדושה. הקליפה צריכה להיאחז בקדושה. הם לא יודעים לומר את זה אבל עמוק בתוכם הם יודעים ומבינים את זה. וכל עוד הם רוצים בכלל להתקיים - הם חייבים אחיזה בקדושה. אצבע אחת של חייל יהודי זו עצמותו ית', זה עצם המשמה, זו יחידה. אדריאנוס ימ"ש כשישב בתוך הכרמים שלו, השתכר והרג יהודים, חשב רק על להרוג יהודי אבל הוא הבין מאיפה מקור הכח שלו. גם היוונים ש"נקבצו עליו" ובאו לבית המקדש - זה בגלל שהם הבינו מאיפה מקור החיות שלהם. הם יבואו וישתו את המיץ, את הקדושה, הם יכניסו אותה לקליפה, וכיון שגלו ישראל - גלתה שכינה עמהם, ואז היא תגלה לאדם, ולאט לאט, כך קרה במהלך ההיסטוריה, כשהשכינה גולה לרוסיה, לאמריקה או לרומא - אז היהודים יהיו הכי הניקשורים ומבילים שם כי הם מביאים איתם את השכינה, את המקודה הזו הפנים-פנימית הזו.

ודוקא במקום הכי נמוך פתאום מתגלים הכוחות הכי פנימיים שלנו. רק תסתכלו על השנתיים האחרונות. והרגע הזה שבו אחרי שנים עשרה שנה בפעם הראשונה, בעז"ה עד תחיית המתים, אין מתחת ידי הסטרא דמסאבותא הזו, הרפש הזה, חיות יהודית. כשיהודי מת, גיבור קדוש מת - זה הכי יחידה שיש. זה כבר לא נפש, רוח, משמה או חיה. זה כבר לא פועל. זה עומק הענים של "ניתנו לקבורה" - המתים.

ברכה לעד

משים לב שזו הברכה היחידה בברכת המזון שבה אנחנו לא מבקשים או מודים אלא מדברים על העתיד -

הוא הַיְיטִיב, הוא מַיְיטִיב, הוא יַיְיטִיב לָנוּ, הוא גְּמַלְנוּ, הוא גְּמַלְנוּ, הוא יַגְמַלְנוּ... (נוסח ברכת הטוב והמיטיב)

זה יהיה "לעד". אנחנו כל כך בטוחים בזה. אנחנו כל כך בטוחים בזה כי אנחנו עכשיו ביחידה. זה שזה מופיע רק אחרי החורבן, זה שזה מופיע במקום הכי נמוך והכי קשה, זה בדיוק ההסבר למה שאנחנו מדברים עכשיו עליו. משה רבנו תיקן את ברכת הזן אחרי שירד המן והוא נתן לנו את הכח להתחיל בעבודה הזו, והיא הלכה והתבררה, וככל שהמציאות יורדת - כך העבודה הזו גדלה. וכשהמציאות מגיעה כל כך למטה, למקום של הרוגי ביתר, "ונגדעה קרן ישראל ולא תחזור עד משיח בן דוד", אז הופכת העבודה הזו הכי גדולה ועצמתית שאי אפשר לתאר אותה. יש עבודה אחת כשרואים את עם ישראל בארצו ובתפארתו, זה נפלא מאד, ויש שם עליות וירידות ואפשר להבין את זה. יש בזה השגה. "אתפיס בשם". ומה לא אתפיס בשם? - את זה שהעם הזה בגלות כבר אלפיים שנה. איך הם יכולים להתקיים ככה? איך יכול להיות שהעם הזה קיים?, איך יכול להיות שבמציאות הכי נמוכה, איך יכול להיות שבחורבן הכי קשה, איך יכול להיות שמתוך המנהרות

⁴ עי' בראשית ו', י"א, וכן שם י"ג ועוד.

שאגב, נתקנו מאוחר מאד - בספר סדר היום.³ זו אינה ברכה אלא נוסח שכולנו אומרים, ואנחנו יודעים שנכתב לגביה שלא תיקנו בה אף אחד מהשמות הקדושים של הקב"ה שאינם נמחקים, כי אדם קם בבוקר, אפוף כולו, ידיו טמאות והוא טרם נטל אותן ולכן הוא לא אומר את שם ה'. זה ההסבר ההלכתי, ולפי ההסבר הזה הנוסח הזה הוא למטה מהברכות כי בכל הברכות יש שם ה' ואילו כאן הוא חסר, אבל באו משמע מה אומר על כך הרבי הר"צ ז"ע א -

סדר היום מתחיל ב"מודה אני", ואומרים זאת קודם לנטילת ידיים, אפילו בידיים טמאות - מפני שכל הטומאות שבועולם אין בכוחם לטמא ה"מודה אני" של יהודי, אפשר שחסר בזה או בזה, אך ה"מודה אני" נשאר בשלמותו. (לוח היום יום י"א שבט)

הכל נכון אבל בדיוק הפוך! כשיהודי אומר "מודה אני" הוא מדבר על היחידה שבנפשו, כשיהודי אומר "מודה אני" הוא אומר אני יהודי! כשיהודי אומר "מודה אני" הוא בעצם אומר - אלו לא החיים שלי, אלא אתה רבש"ע נתת לי את החיים ואני מודה לך עליהם. הוא אומר אני חלק אל-ה ממעל, מודה אני לפניך - אני לפניך, שהחזרת בי את המשמה היהודית שלי. וכשיהודי אומר מודה אני הוא מדבר על העצמות שלו - והיא לא יכולה להיטמא בשום טומאה, בין אם הידיים נטולות או שהן טמאות. אין לזה שום משמעות. בכונה תיקנו לומר את זה בידיים טמאות! ואם תשאלו - אם היהודי הוא כל כך גדול, אז למה לא לומר שם באמת שם ה'? - כי מכיון שמודה אני בא מצד בחינת היחידה, עצם המשמה, הרי ההודאה על עצם המשמה איננה לשמוית' אלא לעצמותו ית'. "מודה אני לפניך" - ומופיע בזה"ק "בעצמותו לא איתפיס בשם". כולם מכירים את הפסוק - "אנכי ה' אלוקיך". ה' זה שם ה', הו"ה, אלוקיך - זה גם שם ה', אלוקים, ומה על 'אנכי' - אנכי זה יותר גבוה משניהם. "אנכי מישאנכי". כי עצמותו לא נתפס בשם. שם זו ההתגלות לאחר, שם זו השגה, משהו שאני יכול לתפוס או להבין ולהשיג. שמענו מה שאמרנו? - שה-"מודה אני לפניך", שמבחינה מעשית הוא הכי נמוך - מבחינה פנימית-מהותית, הוא הכי גבוה. דווקא במקום הזה כשיהודי עדיין עם ידיים טמאות, דווקא אז לגלות שהוא קשור בעצמותו ית' שמצד היחידה, עצם המשמה. על מה מודה עצם המשמה? מי אומר מודה אני? - לא המשמה אלא עצם המשמה. ומצד עצם המשמה - היא מודה לעצמותו ית', וזה לא איתפיס בשם. זה לא ייאמן.

אחיזת הקליפה בקדושה

אני רוצה לשתף בתחושה שקרתה לי היום - אנחנו כבר כשנתיים מדברים על כך שהחמאס ימ"ש פירושו "חטופין". כך מתרגם אונקלוס.⁴ כך קראנו בפרשה שבה תפלות האנוש הללו חטפו אותנו. אבל הם לא התחילו אז - זוהי כל מהותם. מאז פרשיות בראשית ונח - לעולם מתרגם אונקלוס את המילה הזו 'חמס' למושג - 'חטופין'. ולמה זה הדבר היחיד

³ סדר היום הוא ספר הלכתי-קבלי שחובר ע"י רבי משה בן מכיר, ממקובלי צפת במאה ה-16, שפגל במקביל לבית יוסף והאריז"ל המתאר על פי ההקדמה, את "הסדר שיעשה האדם בימיו ובלילותיו, בשבתות ובמועדים, סדר כל השנה בשבתו בבית ובלכתו בדרך, בשכבו ובקומו".

שלושה שאכלו על שולחן ואמרו "עליו", על האוכל הזה, דברי תורה, היינו ברכת המזון, אחרי האוכל. גם לומר תורה בתוך הסעודה זה דבר נפלא אבל המהות היא ברכת המזון, היא אותם 'דברי תורה', זה המזבח עם שלש האמות - מקרא משנה תלמוד, תורה נביאים וכתובים - כל הכלים שניתנו לנו לעשות את העבודה הזו, והשיא של ברכת המזון הוא לברך את ברכת הטוב והמיטיב ולומר - 'אנחנו יודעים שגם במקום הנמוך ביותר, ולא רק בגלל שגם שם אנחנו יכולים, אלא כי דווקא שם אנחנו נרומם את הכל ונגלה שהוא ייטיב ויגמלנו וזה יהיה לעד, לחסד ולרחמים. זה תמידי וזה מעל כל ההבנות שיכולות להיות'.

שעת הנעילה - לצחצח את הכפתורים

כך אנו מקובלים מרביתנו שכל הזהיר בברכת המזון - כמה וכמה ברכות ניתנו לו. אחרי שמקרע לנו ים סוף ושרנו את שירת הים, ואחרי שהגענו למרה ולאלילים וירד לנו מן השמיים, לימד אותנו משה רבנו את עבודת הברורים. היא התחילה במקום שכמעט לא היה בו מה לברר, במן, אבל משם קיבלנו את הכח שלשיאו אנחנו מגיעים ברגעים הקשים והאפלים ביותר, שמשם הכל יכול להתהפך בעז"ה, ושם תתגלה היחידה.

לפני תפילת הנעילה אנחנו אומרים את הפיוט "אל נורא עלילה" - "המציא לנו מחילה בשעת הנעילה". כאשר אנחנו נעולים וקולטים את היחידה שבנפשנו, אנחנו מבקשים "המצא לנו מחילה", לא רק במובן של סליחה אלא גם חפירה בתוך ההר, מנהרה, ואומרים לו ית' - 'תגלה כבר שהכל זה עלילות, תגלה שהכל זה היה כל מיני סיבובים. בוא מקדח ונחצב את המחילה הזו שלך ושלנו, את עצם המשמה בעצמותו ית' בשעת הנעילה'.

זו התחושה, של שעת הנעילה, ובשעת הנעילה זו עצם המשמה. שהקב"ה יזכה אותנו לצאת מהימים האלה באמת אחרי כל עבודות הברורים, וכמו שאמר בעל ההילולא הרבי הרי"צ שכל שנתר לנו כעת הוא רק לצחצח את הכפתורים - הברורים כבר נעשו, בעז"ה סכה "לעד לחסד ולרחמים" לראות בגלה ממש בשועה ונחמה, ובגאולה שלמה תכף ומיד עלינו ועל כל ישראל.

האלה יוצאים ילדים קדושים וטהורים כאלה שמלמדים אותנו היום "שמע ישראל"!

מול זה העולם לא מבין מה עושים - אבל אנחנו צריכים להבין את זה, שהקליפות לא יכולות יותר לאחוז בקדושה, ואנחנו מגלים שבעצם, בעצמיות שלנו, אנחנו קדושים, כולנו רני גואילי הי"ד.

גוילין נשרפין ואותיות פורחות

חשבתי היום שזה מה שראה רבי חנינא בן תרדיון, כאשר שרפו אותו בעת גזרות אדריאנוס -

אמר לו תלמידיו - רבי מה אתה רואה? אמר להן גוילין נשרפין ואותיות פורחות. (ע"ז י"ח):

יש מי שכתב שיר והשתמש בביטוי הזה אבל הוסיף "אותיות פורחות באויר", זה נחמד אבל זה לא מה שמופיע בגמרא. רבי חנינא בן תרדיון הוצא להורג כאשר ספר תורה היה כרוך עליו, עור של בהמה גסה עם אותיות כתובות עליו, והבת שלוברוריה צועקת - 'אבא, מה הם רוצים ממך? למה הם מתעללים בגוף שלך?', והם שורפים אותו לאט לאט כאשר ספוגין של צמר על ליבו כדי להרבות בסבלו, ובעומק היא שואלת - 'אבא אני מבינה למה הם לוחמים ברוח, בתורה, אבל מה יש להם מגוף של יהודי? מה הם רוצים?', והוא עונה לה -

עכשיו שאני נשרף וספר תורה עמי מי שמבקש עלבונה של ספר תורה הוא יבקש עלבוני. (שם)

גם ספר תורה שנכתב - גופו הופך לקדוש. כבר אין בו חילוק בין האותיות לבין העור, וכשהוא מת הוא רואה את ספר התורה משרף, הגוילין משרפים והופכים לאפר, והאפר הזה הופך למה שמזבל את האדמה והאותיות חוזרות ופורחות - רקפות וכלניות פורחות באפר הזה! לא באויר. זה מה שהוא מלמד אותנו - שאותיות יכולות לפרוח מתוך אפר. "גוילין משרפין". גויל שרוף ורון בלב. פאר תחת אפר.

מי שאוכל על שולחן אחד ומברך ברכת המזון, מסביר האדמו"ר מקאז'ניץ זע"א, הוא אומר דברי תורה "עליו", היינו לא על השולחן כי אם על האוכל. הוא אומר את דברי התורה ומראה לאן מביאה אותו האכילה - האכילה מביאה אותו לברכה. במקום להוריד אותו למטה, האכילה מרוממת אותו לברך לה'.

השיער מוקדש
 לזכות עם ישראל להצלחת ושמיחת חילי צה"ל, להשבת חה"ל רן בן טלי גואילי
 מהרה לקבר ישראל, לשלום כל חיתומים וחאלמנות,
 לע"נ כל הנופלים על קידוש ח' באירועי המלחמה ולע"נ
 רחל שילח בת מסעדת חר"י ע"ה וצ'רנא שרה לאה ב"ר משה יוסף ע"ה
 ולהבדיל
 לרפואת כל חפצוים וחחולים וחסס
 עמרם בן איידה חיה, פאני פרחח בת אסתר, חודיה בת אורית,
 נפתלי צבי בן יהודית, אריה בן אלי, אלימלך מלך בן ציפורח,
 ולחודג הען ליעל רחל בת אריאל אסתר ואלירז רחל בת חנה.
 להקישת שיעורים נתן לשנת בחודעת וואטסאפ לעמטאל - 054-7500516